
AVRUPA BİRLİĞİ MÜZAKERE SÜRECİ

ve

TARIM SEKTÖRÜ

Cevdet YILMAZ*

1. Giriş

Bilindiği üzere 1999 Helsinki Zirvesi ile ülkemize aday ülke statüsü verilmiş ve bu tarihten itibaren Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır. Aday ülke olarak tam üyelik yolunda Kopenhag Kriterlerini yerine getirmemiz gerekmektedir. 1990'lı yılların başlarında, Avrupa Birliğinin esas itibarıyla merkezi ve doğu Avrupa ülkelerine yönelik genişleme sürecinde belirlenen Kopenhag Kriterleri;

- siyasi kriterler,
- ekonomik kriterler ve
- müktesebata uyum olmak üzere üç ana başlık altında toplanmaktadır.
- Ayrıca, 1995 Madrid Zirvesi ile bu kriterlere uygulama boyutu da eklenmiştir.

Geçtiğimiz dönemde ülke olarak yoğunlaştığımız alan Kopenhag siyasi kriterleri olmuştur. Bu kriterler üyelik müzakerelerinin başlaması için ön koşul niteliğindedir. Siyasi kriterlerde sağlanan gelişmelerle birlikte, Komisyonun önerisi doğrultusunda, 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesinde, 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye ile üyelik müzakerelerinin başlatılmasına karar verilmiştir.

* Devlet Planlama Teşkilatı AB ile İlişkiler Genel Müdürü

Siyasi kriterlerin gerçekleştirilmesi, esas itibarıyla çeşitli yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmak suretiyle, demokratik standartlarımızın geliştirilmesi yönünde olmuştur. Bu uyum sürecinin ekonomik olarak çok fazla bir yük doğurmadığı, daha ziyade siyasi irade oluşumu ile gerçekleştirilebildiği açıktır. Bilindiği gibi, müzakerelere başlamanın ön şartı niteliğinde olan siyasi kriterlerin, müzakere sürecinde ağır ihlali halinde, sürecin askıya alınması da söz konusu olabilmektedir. Demokrasinin gelişmesi ve derinleşmesi süreci müzakereler boyunca da devam edecek, özellikle uygulama boyutu Avrupa Birliği tarafından yakından izlenecektir.

Ancak, siyasi kriterlerde “kritik eşiğin” aşılmış olduğu dikkate alındığında, önümüzdeki dönemde esas sorun Kopenhag ekonomik kriterlerine ve müktesebata uyum olacaktır. Bu bakımdan, ülkemizin önündeki temel meseleler şunlardır:

- Ülkemiz ile Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasındaki gelişmişlik farkını azaltmak,
- Ülke içinde değişik bölgelerimiz arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak,
- Tarım ve çevre gibi ciddi kaynak gerektiren alanlarda, olumsuz sosyal ve ekonomik etkileri en aza indirecek şekilde, AB müktesebatına uyum sağlamak.

Bu alanlarda sağlanacak başarı ile, mevzuat uyumunun ötesinde, Avrupa Birliğine “ekonomik ve sosyal uyum” yönünde ilerleme kaydedilmiş olacaktır. Mevzuat uyumunun ötesinde, ekonomik ve sosyal alanda sağlanacak bu uyum geleneksel anlamda “kalkınma” kavramına karşılık gelmektedir. Bu uyumu gerçekleştirme hızımız Avrupa Birliği ile ilişkimizin gelişimini en az yasal ve kurumsal düzeyde yapılan uyum kadar etkileyecektir. Ayrıca, Avrupa Birliği hedefi olsun olmasın, ekonomik ve sosyal alanda gelişmiş ülkelerin ortalamalarına yaklaşma çabası son derece önemli bir ulusal hedef olarak algılanmak durumundadır.

II. Avrupa Birliğine Ekonomik ve Sosyal Uyum ve Mali İşbirliğinin Genel Çerçevesi

AB kaynaklarında belirtildiği üzere, 10 yeni üye ülke AB yüzölçümünü % 23, AB nüfusunu % 20, AB GSYİH’sını ise % 4,7 artırmıştır. Yeni üyelerin gelmesi ile satın alma gücü paritesine göre AB ortalama kişi başına geliri % 8,8 azalmıştır. 2007 yılında üye olmaları beklenen Romanya ve Bulgaristan; AB yüzölçümünü % 9, AB nüfusunu % 6, AB GSYİH’sını % 0,7 artıracaktır. Bu iki ülkenin üyeliği sonucunda satın alma gücü paritesine göre AB ortalama kişi başına geliri % 4,3 azalacaktır.

Tek başına ülkemizin etkisine bakıldığında ise şöyle bir tablo ile karşılaşılmaktadır; AB yüzölçümünde % 18, AB nüfusunda % 15, AB

GSYİH'sında % 2,2 artış gerçekleşmektedir. Üyeliğimizin satın alma gücü paritesine göre AB ortalama kişi başına gelirinde yapacağı etki ise negatif % 9 düzeyindedir. Tüm bu rakamlar önümüzdeki dönemde ekonomik konulara yoğunlaşmamız gereğini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Şu anki 25 üyeli yapısıyla 450 milyonu aşan bir nüfusa ve 10 trilyon Euro düzeyinde bir milli hasılaya veya Pazar büyüklüğüne sahip olan AB içinde görece ağırlık ve gücümüz, ekonomik alanda sağlayacağımız başarı ile yakından ilişkili olacaktır. Müzakere sürecinin gidişatı ve sonucu da büyük oranda bu alanda sağlayacağımız ilerlemelerden etkilenecektir.

Gelişmişliği ölçmek için çok çeşitli göstergeler kullanılmaktadır. Kişi başına gelir, enerji tüketimi, sosyal göstergeler, vs. Tüm bu göstelerden daha önemlisi, bir toplumun organize olabilme kapasitesidir. Belli hedefler koyup, bu hedefleri gerçekleştirmeye dönük olarak organize olabilen toplumlar, gerçek anlamda gelişmiş toplumlardır. Bu gelişme tanımını ise esas itibarıyla "insan kaynaklarını" ima etmektedir.

2001 yılı verileri ile bir mukayese yaptığımızda AB-15 eğitime milli hasılanın % 5,6'sı düzeyinde harcama yaparken, daha genç bir nüfusa sahip olduğumuz halde aynı oran ülkemizde % 3,9 düzeyinde kalmaktadır. 2002 yılı itibarıyla erkeklerde % 95, kadınlarda ise ne yazık ki sadece % 80 düzeyinde bir okur yazarlık oranına sahibiz. 1000 kişiye düşen hekim sayısı AB-15'de 3'ün üzerinde iken, ülkemizde sadece 1,3. Bu göstergeleri artırmak mümkündür. Burada vurgulanmaya çalışılan husus, kapatılması gereken farkın önemli boyutlarda olduğu ve bunu kapatmaya dönük olarak çok yoğun ve organize bir çaba içinde olmamız gerektiğidir.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki yeni süreçte yasal/kurumsal değişim ve uyum süreci ile özellikle ekonomik performans ve sosyal göstergelerde yakınsama sürecinin eş zamanlı ve birbirleriyle etkileşimli bir anlayış içinde sürdürülmesi gerekmektedir. Sadece yasal/kurumsal uyumla yetinilmesi, ekonomik büyüme ve sosyal dengesizlikleri giderici tedbirlerin ihmal edilmesi halinde, halkımızın talep ve beklentileri karşılanmayacağı gibi, Avrupa Birliği ile ilişkilerde reel anlamda dengeli bir zemine kavuşan ilişkilerin geliştirilmesi de güçleşecektir.

Ekonomik ve sosyal uyum alanında yapılacak faaliyetlerin uzun vadeli stratejiler ve planlar çerçevesinde yönlendirilmesi gerekmektedir. 2003 yılında Devlet Planlama Teşkilatı koordinatörlüğünde hazırlanan, 2004-2006 dönemini kapsayan ve Avrupa Komisyonuna iletilen Ön Ulusal Kalkınma Planı da esas itibarıyla bu hedefe odaklanmıştır. Bu kapsamda, dört temel gelişme eksenini tarif edilmiştir:

- 1) İşletmelerin rekabet güçlerinin artırılması,
- 2) İnsan kaynaklarının güçlendirilmesi,
- 3) Ulaştırma ve çevre,
- 4) Bölgesel gelişme

2004-2006 döneminde sağlanan toplam 1.050 milyon Euro hibe nitelikli mali işbirliği fonlarının üçte birlik bölümünün bu eksenler için kullanılması öngörülmektedir.

Üye ülkeler arasında tartışmaların devam etmekte olduğu AB'nin yeni mali perspektifini oluşturan 2007-2013 dönemi için, ülkemiz de yeni bir stratejik çerçeve hazırlayacaktır. Avrupa Komisyonu Aday ve potansiyel aday ülkelere yönelik olmak üzere 2007-2013 döneminde uygulanmak üzere IPA (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı/Instrument for Pre-accession Assistance) adı altında yeni bir araç geliştirmiştir. Komisyonun önerisi bu araca 7 yıllık dönemde 14,5 milyar Euro civarında bir kaynak ayrılması yönünde olmuştur. AB Bütçesinin kesinleşmesi ile birlikte, bu araç da kesinleşecek ve ülkemizin bu dönemde kullanacağı toplam fon miktarları belirlenmiş olacaktır. IPA Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri için geçmişte uygulanmış olan PHARE, ISPA ve SAPARD gibi değişik mali araçları bünyesinde toplayan bir niteliğe sahiptir. Halen taslak düzeyde olmakla birlikte, IPA kapsamında beş bileşenden oluşan bir mali destek öngörülmektedir:

- 1) Kurumsal Yapılanma
- 2) Bölgesel ve sınır ötesi işbirliği
- 3) Bölgesel gelişme (ulaştırma, çevre, KOBİ, enerji, eğitim, sağlık)
- 4) İnsan kaynaklarının geliştirilmesi
- 5) Kırsal kalkınma

IPA'nın bileşenlerinden de anlaşılabileceği üzere, yeni dönemde mükte-sebata uyumun payı giderek azalırken, ekonomik ve sosyal uyuma yönelik fonların payı artacaktır. Bu kapsamda, gerekli idari kapasitenin oluşturulması kaydıyla, başlı başına bir yardım bileşeni haline gelecek olan kırsal kalkınma alanında da önemli oranda fon kullanma imkanı ortaya çıkacaktır. Tarım ve kırsal kalkınma alanında kullanılacak bu fonlar müzakere sürecinde kırsal nüfusun ihtiyaçlarını bir nebze de olsa karşılamakta ve ülkemizi üyelik sonrası şartlara hazır hale getirmede işlevsel olacaktır.

Üyelik öncesi yapısal fon kullanmak mümkün olamamaktadır. Ancak, üyeliğe giden süreçte yapısal fonlara yönelik altyapı oluşturacak şekilde yapısal fon benzeri araçlar geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Ülkemizin Ulusal kalkınma Planları temelinde başlatmış olduğu bu çaba, yoğunlaştırılarak sürdürülecektir. Aksi takdirde, artacak olan AB fonlarını yeterince kullanmak (absorbe etmek) mümkün olamayacaktır. Bu çerçevede, proje geliştirme ve uygulama kapasitesi başta olmak üzere, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve etkin bir kurumsal yapının oluşturulması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Nüfusumuzun geniş bir kesimini ilgilendiren tarım ve kırsal kalkınma alanlarında bu çabaların daha yoğun bir şekilde sarfedilmesi gereği açıktır.

Ekonomik ve sosyal uyum sorunu, sadece bazı yasaları değiştirmekle aşılamamaktadır. Bu alanda son derece yoğun bir çabaya ve yatırıma ihtiyaç bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile, kaynaklarımızı çok daha etkin bir şekilde kullanmak ve rekabet gücü olan bir ekonomik yapı içinde kişi başına geli-

rimizi artırmak, artan geliri ise değişik mekanlar ve kesimler arasında daha dengeli bir şekilde paylaşmak durumundayız.

Müktesebata uyum ve bunun gerektirdiği standartlar belli ekonomik yükler doğuracaktır. Örneğin, çevre ve tarım alanında getirilecek yeni standartlar gerek kamu gerekse özel sektör açısından ciddi yatırım gerekleri ortaya çıkaracaktır. Sadece kentsel altyapı alanında yapılması gereken yatırımlar dahi (katı atık, kanalizasyon, arıtma, vb.) karşı karşıya bulunduğumuz sürecin ekonomik ve teknik yansımaları bakımından yeterli düzeyde fikir verebilmektedir. Çevre alanında karşı karşıya olduğumuz maliyetin uzun dönemde 60 milyar Euro civarında olacağına dönük tahminler yapılmaktadır. Tüm bu etkilerin sektörel bazda sağlıklı bir şekilde analiz edilmesi, gerekli kaynaklar ile desteklenerek uyumun sağlanması söz konusudur. Elbette ki bu maliyetleri zamana yaymak ve etkin bir kaynak planlaması ile uygun finansman kaynaklarını harekete geçirmek gerekmektedir.

Müktesebata uyumun gerektirdiği bu maliyetler bir taraftan da halkımızın yaşam kalitesinin artması, doğal kaynakların gelecek nesillere daha elverişli şartlarda miras bırakılması açısından büyük yararlar doğuracaktır. Önemli olan en az maliyetle, en yüksek yarar elde etmeye dönük olarak gerekli stratejilerin ve planların geliştirilmesi ve uygulanmasıdır.

Tarım sektörü için de vakit geçirmeksizin benzer maliyet hesaplamalarının yapılması, ortaya çıkacak maliyetin hangi kaynaklarla finanse edileceğinin planlanması bir zorunluluktur. Sadece tarım sektörünün bugün istihdam içinde sahip olduğu üçte birlik payın gerilemesi dahi, birçok sosyal ve ekonomik yansımalar oluşturacaktır. Bu geçişin en az maliyetle, kırsal alanda oluşturulacak tarım dışı faaliyetler ve kentsel alanlarda yeni işgücünü absorbe edecek yeni yatırımlarla desteklenmesi gerekmektedir.

III. Kırsal Kalkınma Yaklaşımı İçinde AB'ye Yakınsama

Yukarıda ortaya konan genel çerçeveden de görülebileceği üzere, tarım alanında üyelik öncesi dönemde yoğunlaşılması gereken en önemli alan kırsal kalkınmadır. Tarımı, kırsal alanda tarım dışı çok sektörlü bir bakış açısı içinde ele alan kırsal kalkınma yaklaşımı, ülkemizin sosyal ve ekonomik gereklerine son derece uygun düştüğü gibi, AB ile yakınsama sağlama sürecimiz açısından da büyük önem taşımaktadır. Kırsal kalkınma çerçevesinde atılması gereken adımlar kabaca aşağıda sıralanmıştır:

- Ulusal ölçekte bir kırsal kalkınma stratejisi oluşturulması ve onaylanması,
- Belirlenen stratejiye uygun ve bu stratejiyi hayata geçirmeyi hedefleyen bir kırsal kalkınma planı/programı hazırlanması,
- Hazırlanan planı AB kurallarına ve süreçlerine uygun olarak ve AB mali yardımlarını kullanarak uygulayacak, uygulamayı kontrol ede-

- cek, izleyecek ve değerlendirecek kurumsal mekanizmaların oluşturulması,
- Belli desteklerin ve mekanların belirlenmesi ve ilk uygulamaların yapılması,
 - Zaman içinde stratejilerin, planların, kurumsal yapılanmanın ve destekleme tedbirlerinin gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi.

Kırsal kalkınma stratejisi oluşturma sürecinde son aşamalara gelinmiş durumdadır. Hükümetin onayını aldıktan sonra bu belge temel alınarak, AB fonlarından da desteklenen bir proje kapsamında kırsal kalkınma planı hazırlanacaktır. Kurumsal düzenlemeler ve insan kaynaklarının yetiştirilmesi süreci ise önümüzdeki yılların en önemli gündemini oluşturacaktır.

Kırsal kalkınma alanında kullanılacak kaynaklar esas itibarıyla üç temel alana yönelik olacaktır. Birincisi, kırsal alanda tarımsal faaliyetlerle ilişkili bir şekilde çevre koruma önlemlerine dönük tedbirler bütünüdür. İkincisi, tarımda verimliliği artırmaya dönük faaliyetleri ve projeleri kapsayacaktır. Üçüncüsü ise kırsal alanda tarım dışı gelir kaynaklarını çeşitlendirmeye dönük projelere destek mahiyetinde olacaktır.

Elbette ki sanayi ve hizmetler sektörlerinde de yapılacak çok şey bulunmaktadır. Ancak, özellikle yeni üye ülkelerle, hatta bazı eski üyelerle mukayese edildiğinde ülkemizin sanayi ve hizmetler sektörlerinde verimlilik ve rekabet gücü açısından üstünlüklerinin bulunduğu görülmektedir. Nitekim sanayi alanında gümrük birliği koşulları içinde rekabet edilmektedir. Tarım alanındaki gelişmişlik farklılıklarımız ise daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. EUROSTAT'ın 2000 yılı verileri ile bakıldığında, istihdam edilen bir kişiye düşen katma değer aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

(Cari Fiyatlarla, Bin Euro)

	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Toplam
Bulgaristan	4,4	3,7	4,3	4,1
Çek Cum.	9,7	12,7	12,1	11,7
Macaristan	7,6	12	12,1	11,5
Polonya	2,1	11,8	13,5	10,9
Romanya	1,1	5,8	7,5	4,2
Türkiye	4,6	13,5	15,7	10,9

Kaynak: Daniel Gross, CEPS Policy Brief, Nisan 2005, s.1

Bu verilere bakıldığında, ülkemizin tarım dışındaki sektörlerde Bulgaristan ve Romanya'nın ötesinde yeni üye ülkelerin dahi performansına yakın veya bunların üzerinde bir verimlilik düzeyi bulunmaktadır. Ekonomimiz içindeki ağırlığı da dikkate alındığında, Tarımda sağlanacak verimlilik artışının genel verimlilik düzeyini çok büyük ölçüde artıracığı da açıktır.

Türkiye'nin katılımı ile AB tarımsal alanı 39 milyon hektar artacaktır (AB tarımsal alanının % 23'ü). Tarımsal üretimde önemli bölgesel farklılıklarımız vardır. Ülkemizde çoğunu ailelerin oluşturduğu 3 milyon tarımsal işletme bulunmaktadır (AB'de ise 13 milyon). Türkiye'de ortalama işletme büyüklüğü 6 hektar, AB'de ise 13 hektardır. Tarım ve tarımsal gıda işletmelerinin rekabet gücü genellikle AB ortalamasından düşüktür. Ölçek, verimlilik, vb. konularda ciddi tedbirler geliştirmemiz zorunludur.

Temel olarak sanayi mallarını kapsayan Gümrük Birliği ve etkileri ülkemizde uzun yıllardır tartışılmaktadır. Aynı sürecin tarım alanında nasıl yaşanacağı ise daha detaylı bir tartışmayı gerektirmektedir. Önümüzdeki dönemde nüfusun önemli bir bölümünü ifade eden ve toplam istihdamımızın % 33'ünü karşılayan bu temel sektörde rekabet gücümüzün analizi ve güçlendirilmesi esas olmalıdır. AB-15'te tarımın istihdam içindeki payının % 5'in altında olduğu dikkate alındığında sorunun boyutu ve uzun vadeli bir perspektif içinde ele alınması gereği ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizi bundan sonra bekleyen en önemli konu ekonomide tarım sektörü başta olmak üzere rekabet gücünü ve üretimi artıracak bir sürece girmektir. Son yıllarda ekonomik alanda elde edilen başarının kalıcı ve sürdürülebilir bir noktaya gelmesi ile sağlanacak bu gelişme, AB'ye tam üyelik yolunda da sağlıklı ve gerçekçi bir müzakere zemini oluşturacaktır. Bu başarının sağlanması için esas itibarıyla ulusal kaynaklarımızı daha etkin bir şekilde kullanmak durumundayız. Ayrıca, AB'nin katılım öncesi fonlarından "ekonomik ve sosyal uyuma" dönük olarak elde edilecek kaynaklar da ulusal kaynaklarımız ile bütünlük içinde değerlendirilmelidir.

IV. Tarım Alanında Müzakere Başlıkları ve Müzakere Sürecine Genel Bir Bakış

Tarım sektöründe müzakerelerin hangi başlıklar altında yürütüleceği Avrupa Komisyonu tarafından benimsenen Müzakere Çerçeve belgesi ile ortaya konmuştur. Ülkemiz için belirlenen başlıklar, daha önce Hırvatistan için hazırlanan Müzakere Çerçeve Belgesi ile aynıdır. Konsey tarafından onaylandıktan sonra kesinleşecek olan bu belgede, tarımla ilgili üç temel başlık olacağı anlaşılmaktadır.

- Tarım ve kırsal kalkınma,
- Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı ile
- Balıkçılık.

Müzakere sürecinde izlenecek aşamalar ve tarım sektörünün özellikleri dikkate alınarak müzakere süreci yönetilmelidir. Ekonomik ve sosyal etkilerinin büyük olması ve bütçe üzerinde yaratacağı etki nedeniyle tarım sektörü katılım öncesi müzakere döneminin en önemli konuları arasında yer almaktadır. Şok etkiler dikkate alınarak, aşamalı bir geçiş sağlanmalıdır. Muhtemelen uzun geçiş düzenlemelerine ihtiyaç olacaktır. Bu kapsamda;

- Öncelikli olarak, AB müktesebatı ile mukabil Türk mevzuatının mukayese edilmesini ifade eden tarama süreci tamamlanmalıdır. Bu sü-

reç sonunda, farklılıklar ve bu farklılıkların ne tür mevzuat düzenlemeleri ile aşılabileceği ortaya çıkacaktır. Bu tarama sürecinin 2006 sonuna kadar tamamlanması beklenmektedir.

- Genel tarama süreci resmi olarak 3 Ekimde başlayacaktır. Tarım sektörüne ilişkin taramanın ne zaman başlayacağı ise henüz netleşmemiştir. Her halükarda, teknik bir süreç olan ve Komisyon ile aday ülke bürokrasisi arasında yürütülen bu çalışmalara vakit geçirmeksizin hazırlanmakta yarar vardır. Tarım Bakanlığımız mevcut durumu ortaya koyan döküm çalışmaları yapmalıdır. Kritik konulardan başlamak üzere tercüme faaliyetlerine de ağırlık verilmeli, tercüme konusunda kullanılan kavramlarda yeknesaklık sağlamaya önem atfedilmelidir. Bu kapsamda, özellikle ilgili olabilecek Türkçe mevzuatın İngilizceye çevrilmesi ve tarama sürecinde Komisyon tarafına sunulması öncelikli olarak ele alınmalıdır.
- Tarama süreci sonrasında ise uyum gösterilmesi gereken müktesebat analiz edilmeli, önemli oranda maliyet getiren hususlar belirlenmelidir. Örneğin, hayvan sağlığı konusunda AB standartlarını benimsemenin mevcut koşullar altında ne ölçüde kaynak gerektirdiği araştırılmalı, bu alanda ön bazı çalışmalar yapılmalıdır.
- Yüksek maliyet beklenen, geçiş düzenlemelerine konu olabilecek hususlarda, etki değerlendirme çalışmaları yapılarak müzakere pozisyonları hazırlanmaktadır. Tarım Bakanlığı kendi görev alanı içine giren ve etki değerlendirme yapılması gereken alanları belirlemeye dönük çalışmaları şimdiden ortaya koymalı ve bu çalışmalara hazırlık yapmalıdır. Bu kapsamda, yeni üye on ülkenin ve üye olması beklenen Romanya ve Bulgaristanın çalışmalarına bakılmalı, sağladıkları geçiş düzenlemeleri dikkatle incelenmelidir. Enerjimizi boş yere harcamak yerine, sonuç alınabilecek konular üzerinde yoğunlaşılmalıdır.
- Katılımcılığa azami önem verilmeli, özellikle etki değerlendirme çalışmaları yapılırken ilgili tüm kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının katkısı alınmalıdır.
- Yapılacak etki değerlendirmesi çalışmasında uyum sağlanacak müktesebatın yasal ve kurumsal yapımıza, bütçeye, ekonominin geneline, tüketicilere, küçük üreticiye, yoksul kesimlere, az gelişmiş bölgelere ve çevreye etkisine özellikle bakılmalıdır.
- Müzakere sürecinde yapılacak değerlendirmelerde istatistik son derece önemlidir. Bu istatistiklerin neler olduğu netleştirilmeli, ülke olarak ortak ve iyi tanımlanmış, güvenilir istatistikler üretme konusunda gerekli tedbirler şimdiden alınmalıdır.
- Müzakereler esas itibarıyla üye ülkelerle yürütülmektedir. Üye olduğumuz zaman tarım sektöründe hangi ülkeleri nasıl etkileyeceğimiz analiz edilmeli, bu ülkelere dönük olarak özel çalışmalar yapılmalıdır.
- Müzakere sürecinden etkilenecek üreticilere ve toplumun geniş kesimlerine dönük bir iletişim stratejisi saptanmalı, bu kesimler zamanında ve yeterli düzeyde bilgilendirilerek, sürprizlerle karşılaşmaları

önlenmelidir. AB ile müzakerelerin büyük kısmının ülke içinde olacağı unutulmamalıdır.

Tarım sektörü muhtemelen en son açılacak başlıklardan biri olacaktır. Yeni üye ülkelerin uygulamaları ve ülkemizin tarım sektöründe mevcut sorunları dikkate alındığında, tarım sektörünün ileri aşamalarda müzakere edilecek alanlar arasında olması anlamlı olacaktır. Ancak, bu durum müzakere sürecinin gerektirdiği çalışmaları ertelememeli, bilakis hızlandırmalıdır. Dönüşüm sağlanması gereken konuların ağırlığı ve müzakere sürecinin kısıtlı zamanı dikkate alındığında, çalışmalara şimdiden başlamadan başarı sağlamak mümkün olamayacaktır.

Son olarak, Avrupa Birliğinin *"hareketli bir hedef"* olduğu gerçeğinden hareketle geleceğe dönük politikalar geliştirmenin önemini vurgulamak isterim. Tarım sektörü bağlamında ele aldığımızda, Avrupa Birliğinin Ortak Tarım Politikasının gelecekte nasıl evrileceği dikkatle izlenmek durumundadır. Üyelik aşamasına geldiğimiz noktada nasıl bir politikalar seti ve bütçe yapısı oluşacağını şimdiden tahmin ederek, bu yenilenecek yapıya hazırlanmak gerekmektedir.

Örneğin, 2013 sonrası dönemde tarıma doğrudan desteklerin azalacağı ve kırsal kalkınma başlığı altında proje bazlı desteklerin önem kazanacağı şimdiden anlaşılmaktadır. Özellikle Fransa'nın hassasiyetleri dikkate alınarak, 20007-2013 döneminde kısmi olarak başlayabilen bu eğilimin, 2014-2020 bütçesinde çok daha belirgin hale geleceği çeşitli göstergelerden ve beyanlardan izlenebilmektedir. Yine, Avrupa'yı 2010 yılına kadar dünyanın bilgiye dayalı en rekabetçi ekonomisi haline getirme hedefine dayalı Lizbon Stratejisi çerçevesinde, Avrupa Birliğinin gelecekte Ar-Ge harcamalarına daha büyük fonlar ayıracağı, tarım sektörü kapsamında bu faaliyetlerin yansımaları olacağı, küresel rekabet ortamında tarım bazlı bir gelişme yerine, daha farklı sektörlere yönelik desteklerini artıracığı da görülmelidir.

Bu kapsamda, özellikle kırsal kalkınma konusunda gerekli idari ve teknik kapasitenin biran önce oluşturulması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Avrupa Komisyonu uzmanlarınca akredite edilmesi gereken bu yapının kurulması, yeni üye ülkelerin adaylık sürecinde kullandıkları SAPARD benzeri fonlardan yararlanmak açısından zorunlu olduğu gibi, gelecekte artacak olan kırsal kalkınma fonlarına şimdiden hazırlanmak bakımından da bir gerekliliktir. Bu çerçevede, kırsal kalkınma stratejisinin kabulü ve zaman içinde rafine edilmesi, öncelikli alanların ve konuların tespiti, kırsal alanda yaşayan nüfusun bu fonlardan yararlanması için gerekli hazırlık ve tanıtımların yapılması, teklif edilecek projelerin objektif bir değerlendirme ve karar alma süreci ile seçilmesi gibi alt konular bu süreçte netleştirilmelidir.

Tüm bu çabalar, Avrupa Birliğine yakınsama sağlamamıza olduğu kadar, ülkemizin genel gelişme ve demokratikleşme sürecine de büyük güç katacaktır. Ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan son derece önem ve ağırlık taşıyan tarım sektöründe ve kırsal alanda yaşanacak başarılı bir dönüşüm

süreci, orta ve uzun dönemde nüfusumuzun ağırlıklı bir kısmına doğrudan, geneline ise dolaylı olarak toplumsal refah artışı olarak yansıyacaktır. Bu alanda sağlanacak başarı sadece kırsal alanı etkilemeyecek, hızlı bir göç sonucunda büyük altyapı ve sosyal sorunlarla başetmek zorunda kalacak olan şehirlerin de süreci daha sancısız bir şekilde yaşamalarına katkıda bulunacaktır.